Μακεδονικά

Τόμ. 30, Αρ. 1 (1996)

Νικ. Α. Λούστα, Δημοδιδασκάλου, Η ιστορία του
Νυμφαίου Νέβεςκας-Φλωρίνης

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.254](https://doi.org/10.12681/makedonika.254)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (1996). Νικ. Α. Λούστα, Δημοδιδασκάλου, Η ιστορία του Νυμφαίου Νέβεςκας-Φλωρίνης. *Μακεδονικά*, 30(1), 349–352. <https://doi.org/10.12681/makedonika.254>

των ραγιαδών της 'Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στο ιδιωτικό δικαιο τό Κριτήριο είχε δικαιоплаστική ιδιότητα με βάση την επιείκεια και τόν ὀρθό λόγο· τό πειθαρχικό δικαιο της Κομπανίας είχε προληπτικό και σωφρονιστικό χαρακτήρα και απέβλεπε σέ ἀνταπόδοση. Γενικά, γράφει ή κ. Δέσποινα-Ειρήνη Τσοῦρκα-Παπαστάθη, ή Κομπανία ἀναδείχθηκε αὐτόνομος, αὐτοτελής και αὐτοδίκαιος.

Τά *Παραρτήματα* καλύπτουν ἓνα μέγα μέρος τοῦ ἔργου της κ. Δέσποινας-Ειρήνης Τσοῦρκα-Παπαστάθη· πρόκειται γιά διπλωματική ἐκδοση τῶν θεσπισμάτων της Κομπανίας ἀπό τόν 'Ελληνικό Κώδικα 976 της βιβλιοθήκης της Ρουμανικής 'Ακαδημίας (παράρτημα Α΄) και τῶν προνομακῶν διπλωμάτων της Κομπανίας (παράρτημα Β΄), τῶν ὁρκῶν ἀξιοματούχων της Κομπανίας, ἐφημερίου και ὁρκου πίστεως μελῶν και δικαστικῶν ἀποφάσεων (παράρτημα Γ΄). Τό βιβλίο κλείνει μέ περίληψη στήν γαλλική, τήν βιβλιογραφία και τό εὔρετήριο.

'Η κ. Δέσποινα-Ειρήνη Τσοῦρκα-Παπαστάθη συνέγραψε ἓνα λαμπρό βιβλίο ἀναφερόμενο στήν ὁργάνωση και τό δικαιο μιᾶς μοναδικῆς κατά τήν περίοδο αὐτή (170-180 αἰ.) ἑλληνικῆς ἐμπορικῆς Κομπανίας ἡ καλύτερα ἐπαγγελματικῶν σωματείου (συστήματος, συντεχνίας).

Στηριγμένη σέ ἀρχαιακό ὕλικό, τό ὕλικό δηλ. τοῦ ἀρχείου της διοικήσεως της Κομπανίας, ἀνέλυσε τήν ὁργάνωση και τό δικαιο της γιά πρώτη φορά, στήν ἑλληνική βιβλιογραφία. 'Η ἐργασία της ἦταν ἐπίμοχθη δεδομένων τῶν πολλῶν κωδίκων και λυτῶν ἐγγράφων μέ πολλές δυσκολίες στήν ἀνάγνωση. 'Η ἄρτια γνώση ὁμως της ἐποχῆς ἀπό τήν συγγρ. τοῦ χώρου και τῶν συναφῶν προβλημάτων ιστορίας τοῦ δικαίου, της ἔδωσαν τήν δυνατότητα νά συγγράψει αὐτό τό λαμπρό βιβλίο.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Νικ. Α. Λούστα, Δημοδιδασκάλου, *'Η ιστορία τοῦ Νυμφαίου Νέβεσκας-Φλωρίνης*, Θεσσαλονίκη ²1994, σσ. 366+53 πίν.

'Ο ὑπότιτλος τοῦ βιβλίου, τό ὅποιο ἐμφανίσθηκε τό πρῶτον τό ἔτος 1988, *Συμβολή τῶν Νυμφαιωτῶν στήν ἐθνική, ιστορική, οἰκονομική, πολιτιστική και παραδοσιακή ζωή του* δηλώνει σέ γενικές γραμμές τό περιεχόμενο της μελέτης τοῦ ἐκλεκτοῦ Μακεδόνα ἐκπαιδευτικοῦ.

Τό πρῶτο κεφάλαιο ἀρχίζει μέ τήν *Εἰσαγωγή*, ὅπου, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὁ μῦθος μέ τίς παραλλαγές του, γιά τήν ἴδρυση τοῦ χωριοῦ μέ πρῶτους οἰκιστές ἓνα ζευγάρι ἐρωτευμένων παιδιῶν, ἡ ἀναζήτηση της προελεύσεως τοῦ ὀνόματος *Νιβεάστα*, ἡ ἐποικίση του ἀπό πρόσφυγες της Νικολίτσας γύρω στά μέσα τοῦ 17ου αἰ., ἡ ὁμαδική φυγή ὁρισμένων οἰκογενειῶν πρὸς τήν Τζουμαγιά κ.ἄ. 'Ασχολεῖται, ἐπίσης, ὁ συγγρ. μέ τήν καταγωγή τῶν Βλάχων, τήν βλαχική διάλεκτο, τήν προσηωνμία Βλάχος, τήν προσφορά τῶν Βλάχων στοὺς ἐθνικούς ἀγῶνες, τήν ἀδιάσπαστη ἐνότητά τους μέ τόν ὑπόλοιπο 'Ελληνισμό. Καί ὅταν αὐτά γράφονται ἀπό ἓνα Νεβεσκιώτη Μακεδόνα ἔχουν τήν σημασία τους. Στήν συνέχεια ὁ συγγρ. γράφει γιά τήν ζωή και τήν προκοπή τῶν παλαιῶν συγχωριανῶν του, τά ἐπαγγέλματά τους, τοὺς ξενιτεμούς τους, τίς δυσκολίες τους στά ξένα, ἀλλά και αὐτές τῶν δικῶν τους στό χωριό, τίς κοινωνικές συνήθειες, τίς τάξεις, τήν μέριμνα· και ὅλα αὐτά νά φαντάζουν σήμερα σάν ὄνειρο μέσ' ἀπό τίς ξεθωριασμένες φωτογραφίες, τά ἀρχοντικά, τά καλντερίμια, τά κοινοτικά

κτήρια.

Στό δεύτερο κεφάλαιο ο συγγρ. κάμει λόγο για την συμβολή των Νεβεσκιωτών στους αγώνες του Ήθνους και κυρίως για την αντίστασή τους κατά των Βουλγάρων και Ρουμικών προπαγανδιστών του τέλους του 19ου και αρχών του 20ού αϊ. με την παράθεση εγγράφων μαρτυριών (εκδεδομένων και ανεκδότων) που πιστοποιούν τόν αγώνα τους αυτόν και την προσήλωσή τους, εκκλησιαστική μὲν στο Πατριαρχείο, ἔθνικὴ δὲ στὸν Ἑλληνισμό. Σημαντικὴ εἶναι ἀπὸ κάθε ἄποψη ἡ δημοσίευση ἐπιγραφῶν καὶ ἐνθυμήσεων ἀπὸ βιβλία (ἐκκλησιαστικὰ κυρίως) τοῦ Νυμφαίου τῆς περιόδου 1693-1798 ἕως 1901 πού ἀφοροῦν στὴν οἰκονομικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ του.

Ἀκολούθως ὁ κ. Ν. Α. Λ. ἀσχολεῖται μὲ τοὺς Νεβεσκιώτες ἀγωνιστές, κλέφτες καὶ τοὺς καπετάνιους τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα (Ζιουρκαῖοι, Παντέκας) πού διακρίθηκαν στὴν Εὐγενεῖα τοῦ 1878 καὶ ὅλα αὐτὰ ἐπὶ τῇ βάσει ἐπισήμων ἀλλὰ καὶ προφορικῶν μαρτυριῶν τὴν δράση τῆς οἰκογένειας Ζιούρκα παρακολουθεῖ καταλεπτῶς ὁ συγγρ. Στό σημεῖο αὐτὸ ἔχει τὴν εὐκαιρία, γυρίζοντας πίσω μὲς τὸν χρόνον, νὰ μιλήσει γιὰ τὶς ἀρβαντινικὲς ἐπιδρομὲς στοῦ χωριό, τὶς σχέσεις τους μὲ τὸν Ἀλῆ Πασά. Ἰδιαίτερο κεφάλαιο ἀφιερώνει ὁ κ. Ν. Α. στὴν Νέα Φιλικὴ Ἐταιρεία τοῦ 1867, τοὺς στόχους τῆς καὶ τὶς δραστηριότητές τῆς κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1878, τὴν σύλληψιν τῶν ἰδρυτῶν τῆς, τὴν καταδίκη τους, τὴν ἐξορία τους στὴν Μέση Ἀνατολή. Ἰδιαίτερο κεφάλαιο ἀφιερώνει ὁ συγγρ. στὰ γεγονότα τοῦ 1878 καὶ τὴν πληθωρικὴ συμμετοχὴ τῶν Νεβεσκιωτῶν σ' αὐτά: τὸν ἀπασχολεῖ κατόπιν ὁ Μακεδονικὸς Ἀγώνας καὶ περιγράφει τὰ δεινοπαθήματα τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κομιτατζήδες, τὴν ψευδεπανάστασιν τοῦ Ἰλιντεν, τὰ συνακόλουθα τῆς σέ βάρος τῶν Ἑλλήνων. Παραθέτει, ἀκόμη, τὶς θυσίες τῶν Νεβεσκιωτῶν, τὴν δράση τοῦ Μιχαὴλ Τσίρλη, ἐπικεφαλῆς τῆς τοπικῆς Ἐπιτροπῆς, τὴν παρουσίαν τοῦ Παύλου Μελά στοῦ Νυμφαίου καὶ διηγείται λεπτομερῶς τὰ γεγονότα πού διεξελίχθησαν στοῦ χωριοῦ του. Στὴν συνέχεια ὁ κ. Ν. Α. παρουσιάζει τοὺς Ἱερολοχίτες τοῦ Νυμφαίου, αὐτοὺς δηλ. πού ἀντιμετώπισαν τοὺς Βουλγάρους κομιτατζήδες τὴν περίοδο 1912-1913, καθὼς καὶ τὴν προσφορά τῶν Νυμφαιωτῶν στοὺς πολέμους τοῦ 1912-1913 καὶ τὴν μικρασιατικὴ ἐκστρατεία, ἀρκετοὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν ἐθελοντές πού ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ.

Ὁ κ. Ν. Α. ἐξιστορεῖ, κατόπιν, καὶ μάλιστα τώρα ἀπὸ προσωπικὴ ἐμπειρία τὴν περίοδο τῆς Κατοχῆς καὶ τὰ χρόνια τῆς μετακατοχικῆς τραγωδίας: τὴν ἀντίστασιν τῶν κατοίκων, τὰ λάθη τοῦ Ε.Α.Μ. καὶ τὶς ἀνεξέλεγκτες δραστηριότητες τῶν ἀναρτῶν, τὴν τραγικὴ Πρωτομαγιά τοῦ 1947, κατὰ τὴν ὁποία δημοσυρτήθηκαν πολλὰ δυσάρεστα πού ὀδήγησαν στὴν διáιρεσιν τοῦ χωριοῦ καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ τέλους τῆς ἐρημώσεώς του: οἱ φόνοι, οἱ καταστροφές, ὁ ἔθνικὸς διχασμὸς, ἡ τραγικὴ Πρωτομαγιά τοῦ 1947, τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος, ὅλα αὐτὰ συνιστοῦν ταυτοχρόνως καὶ συγκλονιστικὴ προσωπικὴ μαρτυρία.

Στό τρίτο κεφάλαιο τὸ ἀφιερωμένο στὰ σχολεῖα ὁ συγγρ. ἐξετάζει τοὺς λόγους τῆς ἀναπτύξεως τῶν σχολείων (πλοῦτος τῶν κατοίκων καὶ ἐφεση στὰ γράμματα), ἐκφράζει τὴν λύπην του γιὰ τὴν ἀπώλεια τῶν ἀρχείων καὶ τὴν ἱκανοποίησίν του πού ὁ ἴδιος περιέσωσε ὅ,τι μποροῦσε. Ἀναφέρει μαρτυρίες γιὰ τὰ σχολεῖα, τὶς σπουδὲς τῶν Νυμφαιωτῶν στὴν Κλεισούρα, τὴν ἰδρυσιν Παρθεναγωγείου τοῦ 1867 ἀπὸ τὴν Ζωὴ Μιχαὴλ Τσίρλη, τὰ διδασκόμενα μαθήματα, τὴν λειτουργία του, τὸ κληροδότημα Θ. Ι. Τσίρλη (1910), τὸ ὁποῖο γιὰ ἀγνώστους λόγους δὲν ἀξιοποιήθηκε, τὴν ἰδρυσιν τῆς Νικεῖου Σχολῆς ἀπὸ τὸν ἀπόδημο Νεβεσκιώτη Ἰω. Νίκου τοῦ 1927, τὸ κληροδότημα Ν. Μ. Μιχαηλίδη (1908) πού καὶ αὐτὸ δὲν ἀξιοποιήθηκε. Ὁ κ. Ν. Α. ἀναφέρει, ἐπίσης, στὴν συμβολὴ τῶν προκρίτων τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Νικολάου, τῆς Μητροπόλεως

Καστοριάς με βάση τα πρακτικά της δημογεροντίας και συναφείς αρχειακές πηγές. 'Ο συγγρ. χρησιμοποίησε και τα αρχεία της Νικαίου Σχολής, όσα δηλ. διεσώθησαν, αφού τα πρό το 1902 έχουν καταστραφεί. Με βάση τα διασωθέντα αρχεία ό κ. Ν. Α. παρέχει καταλόγους διδασκάλων, αριθμούς μαθητών, βιογραφικά σημειώματα και ακόμη στοιχεία για τό Νηπιοτροφείο Νυμφαίου που άρχισε νά λειτουργεί μετά τό 1943 και έκλεισε προσφάτως «έλλείψει νηπίων».

'Ενδιαφέρον είναι και τό ύποκεφάλαιο Ρουμανικό Σχολείο και Προπαγάνδα, όπου παρουσιάζεται ή δράση των ρουμανιζόντων, ή διχόνοια που ενέσπειραν, οι άντιδράσεις των Νυμφαιωτών, ή φιλορουμανική στάση των τουρκικών άρχών, ή συνεργασία των ρουμανιζόντων με τους κομτατζήδες και τους Γερμανοβουλγάρους κατά την Κατοχή. Στο επόμενο ύποκεφάλαιο ό λόγος για την έκκλησιαστική ιστορία και ζωή του χωριού, τό βαθύ θρησκευτικό αίσθημα των κατοίκων, την λατρεία της Παναγίας —έκτενής είναι εδώ ό λόγος για την έκκλησία του 'Αγίου Νικολάου (1867), που καταστράφηκε τό 1947 από τόν καπετάν 'Αμύντα και που άποκατέστησαν οι Νυμφαιώτες με την γενναία βοήθεια της 'Ενωσης Συντακτών 'Αθηνών. Στο ίδιο ύποκεφάλαιο παρουσιάζονται οι ιερείς της περιόδου 1850-σήμερα, τά βιογραφικά τους, οι ένθυμσεις των έκκλησιαστικών βιβλίων κλπ. Παρατίθενται οι επιτύμβιες επιγραφές του 'Αγίου Νικολάου, που άνασταίνουν την ιστορία του χωριού.

Στό πέμπτο κεφάλαιο περιγράφεται ό τύπος της οικίας του Νυμφαίου, τά αρχοντικά, τά ύλικά, αναφέρεται ή παρουσία 'Ηπειρωτών μαστόρων που έκτισαν κατοικίες, βρύσες, γεφύρια στο Νυμφαίο με άπαράμλλη μαεστρία. Και ακόμη τά έπαγγέλματα, οι άσχολίες των κατοίκων: ή κτηνοτροφία στην άρχή, τό εμπόριο άργότερρα, ή ξενιτεία και ό πλοϋτος, οι ραφτάδες, οι χρυσοχόοι, οι κυρτατζήδες· φυσικά ό κ. Ν. Α. άσχολείται περισσότερο με τους χρυσοχόους, την τέχνη τους, τά εργαλεία τους, την διασπορά τους στα Βαλκάνια. 'Αναφέρεται, ακόμη, στην προκοπή των Νεβεσκιωτών που πλούτισαν στην Αίγυπτο χάρη στην βοήθεια του αντιβασιλέα Φουάτ από τόν καιρό της γνωριμίας τους στην Καβάλα. Με ένα λόγο πολλοί Νεβεσκιώτες εγκατέλειψαν τό κασελάκι του χρυσοχόου και έγιναν μεγάλεμποροι και βιομήχανοι, όπως οι οικογένειες Τσίρλη, Σωσσίδη κ.ά. Δέν λείπει ή αναφορά και των άλλων έπαγγελμάτων όπως παντοπώλες, ράπτες, κρεοπώλες, φωτογράφοι, βιβλιοδέτες, κυρτείς, ξυλουργοί, ύφασματοπώλες, άλευροπώλες, γαλακτοπώλες κ.ά. 'Ο κ. Ν. Α. άφιερώνει με περισσή αγάπη σελίδες του βιβλίου του στους επισήμους, δημοσίους ύπαλλήλους, δημοσιογράφους, ζωγράφους, παλαιότερους και νεότερους, καταγομένους από τό Νυμφαίο· άποδεικνύεται, τουιστοτρόπως, ή άδιάπτωτη συνέχεια της πνευματικής ζωής του Νυμφαίου.

'Από τά ενδιαφέροντα κεφάλαια του βιβλίου είναι τά άφιερωμένα στις ένδυμασίες των Νυμφαιωτών, στην οικότεχνία με κύριο εργαλείο τόν άργαλειό, του οποίου παρατίθενται και σχέδια, στα όνόματα, στα έπίθετα, στα τραγούδια. Τό έβδομο κεφάλαιο κάμει λόγο για την Διοίκηση, Πολιτική, Οικονομική, τά Τ.Τ.Τ., την Χωροφυλακή και την ιστορία που διέγραψαν στην σύνολη ιστορία του Νυμφαίου. Στο όγδοο κεφάλαιο ό συγγρ. παρουσιάζει τους έθνικούς ευεργέτες (Μ. Τσίρλης, Ζωή Τσίρλη, Δ. Μιχαηλίδης, Θωμάς Μιχαηλίδου, Κ. Μιχαηλίδης, Κ. Μίσσιος, Ίω. Νίκου, Θεόδ. Δώδος, Γ. Σωσσίδης, Δημ. και Βασιλική Σωσσίδη, Π. Οικονόμου, Ν. Μέρτζιος, Ν. και Μαρία Φίστα, οικογένεια Μπουτάρη), των οποίων παραθέτει και σύντομα βιογραφικά σημειώματα. 'Ακολουθεί τό ένατο κεφάλαιο με την εξέταση των συλλόγων και συνδέσμων που λειτουργήσαν στο Νυμφαίο με την αναφορά και κανονισμών όρισμένων εξ αυτών. Στο δέκατο κεφάλαιο ό κ. Ν. Α. κάμει λόγο για τό δάσος του

Νυμφαίου που από τό 1923 περιήλθε στο έλληνικό δημόσιο και τό 1943 στην Κοινότητα· αναφέρει μάλιστα τό ιστορικό των ενεργειών της Κοινότητας γιά τήν απόκτησή του, αλλά και τήν πανίδα και χλωρίδα του, καθώς και τά τοπωνύμιά του.

Ό κ. Ν. Α. Α. μās ξδωσε τήν ιστορία ενός από τά πλέον ιστορικά χωριά της Μακεδονίας, που είναι και ή γενέτειρά του. Μέ τήν πληθωρική παράθεση των πηγών, μέ τίς προσωπικές μαρτυρίες του, μέ τήν χρήση των περυσθέντων αρχείων ανέστησε έναν ολόκληρο κόσμο: τόν μυθικό κόσμο του Νυμφαίου.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Γεωργίου Κ. Βουλτσιάδη, *Ή Προσωπική μέσα από τήν Ίστορία - Τά γεγονότα στην Ύνατολική Μακεδονία (1450-1994)*, *Ό Μακεδονικός Άγώνας, Οί τρεις βουλγαρικές κατοχές - Ή Άντίσταση - Ό Έμφύλιος*, Θεσσαλονίκη 1995, σσ. 437

Είναι ευτύχημα που τά τελευταία χρόνια τοπικοί λόγιοι, μέ περισσότερη από τους λεγομένους ειδικούς διάθεση, ασχολούνται μέ θέματα της ιστορίας της τοπικής πατρίδας τους. Τέτοια είναι ή περίπτωση του κ. Γ. Κ. Βουλτσιάδη που συνέθεσε τήν ιστορία της κομωπόλεως Προσωπική, γνωστής στον πολύ κόσμο γιά τίς θυσίες της κατά τίς τρεις βουλγαρικές κατοχές που γνώρισε στον αιώνα μας.

Άρχικά ό κ. Γ. Κ. Β. ασχολείται μέ τά άφορώντα στην ίδρυση του οικισμού περί τό 1450 από βλαχόφωνους Έλληνες, τήν ετυμολογία του όνόματος Πρός-Τσιάν (= τό κοιδούνι), τήν, σύν τω χρόνω, αύξηση του πληθυσμού μέ τήν άφιξη κατοίκων των γειτονικών οικισμών Καρλικοβατ, Ρεσίλβοας, Νευροκοπίου. Αιώνες πέρασαν, τρεις και πλέον, και ό οικισμός πορεύθηκε ασφαλώς δοκιμαζόμενος όπως όλη ή τουρκοκρατημένη Μακεδονία· στίς αρχές του 18ου αι. σημειώνεται μία πληθυσμαική έκρηξη, μέ τήν συρροή Έλλήνων και Τούρκων ασχολουμένων μέ τήν καπνοκαλλιέργεια και τήν άμπελουργία και οί όποιοι είχαν έπωφεληθεί από όρισμένα ευνοϊκά μέτρα της Πύλης γιά τήν δυνατότητα ελεύθερης διακινήσεως πληθυσμών. Τό 1760 κτίσθηκε και ή εκκλησία των Ταξιαρχών.

Στό κεφάλαιο *Ή Προσωπική κατά τόν 19ο αι.* ό συγγρ. αναφέρεται στην οικονομική άνοδό της χάρι στην εργατικότητα των κατοίκων και τήν ικανή διοίκηση του γνωστού Ίσαήλ μπέη των Σεργών. Στην κομωπολη κυριαρχούσε πλέον τό βλαχόφωνο έλληνικό στοιχείο, ενώ δέν έλειπαν και όρισμένοι βουλγαρόφωνοι μέ ρευστή έθνική συνείδηση, άρκετοί από τους όποιους, λίγο άργότερα, πέρασαν στην Έξαρχία. Σημαντικός ήταν και ό ρόλος στην ενίσχυση της εθνικής συνειδήσεως των κατοίκων του μητροπολίτου Δράμας Γερμανού (1831)· τότε κτίσθηκε και ή εκκλησία των Εισοδίων της Θεοτόκου, που κάηκε τό 1949, και τό σχολείο. Στά μέσα του 19ου αι. έμφανίσθηκε και στην Προσωπική και ό Πανσλαβισμός, τόν όποιο αντιμετώπισε μέ άγώνες και θυσίες ολόκληρος ό έλληνικός πληθυσμός μέ επικεφαλής τους προκρίτους Ν. Λιάμη, Γ. Κ. Βουλτσιάδη, Λεων. Γ. Βουλτσιάδη, Δ. Ι. Βογιατζή, Χρ. Ι. Βογιατζή, Δάδο κ.ά., γιά τους όποιους ό συγγρ. παρουσιάζει σύντομα βιογραφικά στοιχεία. Ό συγγρ. άσχολείται, κατόπιν, μέ τόν ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877-1878, τήν άπόπειρα δολοφονίας του Ν. Λιάμη από τους έξαρχικούς, τήν συνθήκη του Βερολίνου, τήν άνθιση των σχολείων και των συλλόγων στην Προσωπική, όπου λειτουργούσε πρό-